

Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego

im. Emanuela Ringelbluma

Spuścizna Jerzego Lewińskiego

(1929-2004)

Sygn. S/366

Oprac. mgr Marta Janiszewska-Stefanek

Korekta – mgr Monika Taras

Warszawa 2021

Wstęp

Jerzy Lewiński urodził się 26 lutego 1911 r. w Turku. Imiona rodziców: Kopel vel Kacper i Frajdl vel Franciszka z Kazimierskich. Po śmierci ojca rodzina przeprowadziła się do Łodzi, gdzie Jerzy podjął naukę w gimnazjum. W 1929 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawski, które ukończył w 1933 r. uzyskując tytuł magistra praw. W latach 1934- 1939 odbył aplikacje sądową oraz adwokacką w Łodzi. W tym czasie ukończył również Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty w Częstochowie. W latach 1936- 1939 r. był prezesem łódzkiego oddziału Stowarzyszenia Aplikantów Sądowych i Adwokackich.

We wrześniu 1939 r., jako oficer rezerwy, brał udział w obronie Warszawy. Jesienią 1939 r. uciekł z Łodzi do Warszawy. Po utworzeniu getta podjął pracę w Żydowskiej Służbie Porządkowej jako policjant. Był kierownikiem administracyjnym III Rejonu. Ten etap jego życia owiany jest największymi kontrowersjami. Od marca 1943 r. ukrywał się na tzw. „aryjskich” dokumentach w Warszawie i okolicach, pod nazwiskiem Stanisław Manowiecki.

Po wojnie powołany przez Ministra Sprawiedliwości na stanowisko prokuratora do spraw ścigania zbrodni hitlerowskich. Brał udział w wielu procesach, także jako świadek zbrodni w getcie warszawskim. W 1946 r. był głównym oskarżycielem w procesie Hansa Biebowo- zarządcy getta w Łodzi.

W 1948 r. został oskarżony o kolaboracje w czasie okupacji przez Sąd Partyjny, a także Sąd Społeczny przy Centralnym Komitecie Żydów Polskich. W obu rozprawach został uniewinniony od zarzutów. Na skutek oskarżeń przeniósł się z Łodzi do Warszawy, gdzie związał się ze środowiskiem filmowym- pracował m.in. w Filmie Polskim oraz kierował Urzędem Kinematografii.

W roku 1960 r. wrócił do czynnej pracy zawodowej jako adwokat i zajmował się tym kolejne 25 lat, aż do przejścia na emeryturę.

Lewiński był także pasjonatem i aktywistą sportowym. Przez czterdzieści pięć lat był prezesem Sekcji Tenisa CWKS Legia, a także był w zarządzie Polskiego Związku Tenisa. Uczestniczył w założeniu Fundacji na rzecz Cmentarza Żydowskiego „Gęsia”.

W 1949 r. poślubił Jadwigę Szymańską (Luba Finkielsztejn), która zmarła w lipcu 1988 r.

Jerzy Lewiński zmarł w 2006 r. Obydwoje małżonkowie zostali pochowani na cmentarzu żydowskim przy Okopowej w Warszawie.

Spuścizna Jerzego Lewińskiego została przekazana do zbiorów Archiwum ŻIH w 2008 r. przez Jana Jagielskiego.

Kolekcja zawiera między innymi: materiały dotyczące procesu Hansa Biebowastenogramy rozpraw, a także przygotowanie historyczne tj. kserokopie dokumentów niemieckich, artykuły badawcze itd. Niewiele jednak znajdziemy w tej kolekcji na temat wojennej pracy w ŻSP- jedynie kserokopia wykazu policjantów przekazana do Archiwum ŻIH.

Warte uwagi są przedwojenne materiały osobiste Lewińskiego - świadectwa szkolne oraz studenckie, czy fałszywa kenkarta wydana na tzw. aryjskie nazwisko.

Część materiałów dotyczy także innych sfer działalności Lewińskiego m.in. fundacji Cmentarza Żydowskiego czy materiały CKWS Legia czy Polskiego Związku Tenisa.

Większość materiałów jest w języku polskim, nieliczna korespondencja prowadzona jest w języku angielskim lub niemieckim.

Bibliografia:

E. Koźmińska- Frejlik, „Świadectwa milczenia... Rozmowa z Jerzym Lewińskim, byłym funkcjonariuszem Służby Porządkowej getta warszawskiego” w: Zagłada Żydów. Studia i materiały, 2006.

K. Person, „Policjanci”, Warszawa 2018;

A. Podolska, „Służba Porządkowa w getcie warszawskim w latach 1940- 1943”, Warszawa 1996 r.

Wykaz skrótów:

mps – maszynopis

rps - rękopis

j. pol., język polski,

j.niem.- język niemiecki

j. ang.- język angielski

b.d. – brak daty

Inwentarz

1. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Akta osobowe aplikanta sądowego Sądu Okręgowego w Łodzi (1934-1937)¹.

Kserokopia: zaświadczenia Uniwersytetu Warszawskiego o odbyciu studiów wyższych w latach 1929/30-1932-33 i otrzymaniu stopnia magistra praw przez Jerzego Lewińskiego (1961 r.)

1929, 1933- 1937, mps., druk, ksero, fot., j.pol., s.

2. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Pismo Towarzystwa „Italia” z informacją, że Jerzy Lewiński jest zarejestrowany na wyjazd do Argentyny (1940 r.); fałszywa kenkarta wystawiona na nazwisko Stanisław Manowiecki; zaświadczenie z sanatorium w Otwocku, że Stanisław Manowiecki przebywał tam z powodu gruźlicy płuc (1944 r.); pismo sołtysa Gromady Złotokłos o zarekwirowaniu kwatery u Szokalskiego dla Manowieckiego, Szymańskiej i Zielińskiej (1944 r.); zezwolenie na podróż do Radomia na nazwisko Stanisław Manowiecki (1944 r.)

1940, 1942-1944, rkps., mps., druk, j. pol., j. niem., s.

3. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Odpis skrócony aktu urodzenia Franciszki (Frajdli) Kazimierskiej (matki Jerzego Lewińskiego), odpis skrócony aktu zgonu Kopela Lewińskiego (ojca Jerzego Lewińskiego), akt urodzenia Izydora Lewińskiego (brata Jerzego Lewińskiego), , akt urodzenia Jerzego Lewińskiego (1929 r.), tłumaczenia aktu urodzenia i świadectwa dojrzałości na Jerzego Lewińskiego na język francuski (1930 r.), odpis skrócony aktu urodzenia na nazwisko Jerzy Lewiński vel Garbarz (1947 r.), wyciąg aktu urodzenia na nazwisko Jerzy Lewiński (1951 r.), wyciąg aktu małżeństwa Jerzego Lewińskiego i Jadwigi Szymańskiej, odpis skrócony aktu małżeństwa Jerzego Lewińskiego i Jadwigi Szymańskiej (1965 r.).

Dokumentacja w sprawie sprostowania aktu urodzenia Jerzego Lewińskiego.

Wyciąg z ksiąg ludności stałej miasta Turek (1930 r.) na nazwisko Jerzy Lewiński.

Potwierdzenie zameldowania w m.st. Warszawa na nazwisko Lewiński Jerzy (1949 r.).

Świadectwo ukończenia Dywizyjnego Kursu Podchorążych Rezerwy w 27 Pułku Piechoty (1935 r.).

¹ W tym życiorys, świadectwo dojrzałości, odpis dyplomu ukończenia Wydziału Prawa na Uniwersytecie warszawskim, wyciąg z książeczki wojskowej.

Korespondencja w sprawie odroczenia powołania Jerzego Lewińskiego do służby wojskowej (1945 r.). Odręczna notatka z 2004 r.: książeczka wojskowa oficera rezerwy seria CD Nr 0104585 podporucznik 1.9.39 r. Rozkaz personalny Zarządzenia Prez. R. P. z dnia. 20.12.1949 r. przeniesiony do rezerwy 3.04.1948 r. wydano 9.03.1955.

Życiorysy Jerzego Lewińskiego. Ankieta personalna. Odpis z odpisu poświadczenia obywatelstwa Jerzego Lewińskiego (1953 r.)

Opinie wystawione Jerzemu Lewińskiemu przez Adolfa Dąba i J. Markowicza (1954 r.).

Oświadczenie Witolda Szulborskiego na rzecz Jerzego Lewińskiego (działalność w czasie wojny). Pismo Jerzego Lewińskiego do Rady Adwokackiej w kwestii pomocy otrzymywanej od Polaków w czasie wojny, w tym od Szulborskiego (1968 r.).

Zaświadczenie o represjach doznanych w czasie wojny wystawione przez ŻIH (1993 r.). Pokwitowanie odbioru 450.000 tytułem 1 % od uzyskanej sumy z Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, wystawione przez Stowarzyszenie Żydów Kombatantów i poszkodowanych w II wojnie światowej.

1929, 1930, 1935, 1936, 1945, 1947-1949, 1951, 1953-1954 1956, 1965-1966, 1968, [1981], 1993, 2004, mps, rkps, druk, j.pol., j.ros., j.franc., s.

4. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Dowód osobisty (1929 r.), legitymacja aplikanta adwokackiego Jerzego Lewińskiego wystawiona przez Radę Adwokacką w Warszawie (1937 r.), przepustka do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi (1945 r.), legitymacja wiceprokuratora Sądu Okręgowego w Prokuraturze Specjalnego Sądu Karnego w Warszawie (1946 r.), przepustka do Prezydium Rady Ministrów (1952 r.), legitymacja pracownicza Sądu Okręgowego w Łodzi (1948 r.), karta wstępu do Klubu Aktora (1968 r.), legitymacja członka Zarządu CWKS „Legia” (1986 r.), legitymacja rencisty.

1929, 1937, 1945-1946, 1948-1949, 1952, 1968, 1986, 1993, mps., druk, j.pol., fot., s.

5. Materiały osobiste Jadwigi Lewińskiej.

Wyciąg aktu urodzenia na nazwisko Lubow Finkelstein (1949 r.); odpis skrócony aktu urodzenia na nazwisko Jadwiga Szymańska (1949 r.); zaświadczenie Starosty Łódzkiego o zmianie nazwiska z Lubow Finkelstein na Jadwiga Szymańska (1949 r.); zezwolenie prezydenta m. Łodzi na zmianę imienia i nazwiska – Lubow Finkelstein na Jadwiga Szymańska (1949 r.); odpis skrócony aktu zgonu Jadwigi Lewińskiej (1988 r.); karta zgonu Jadwigi Lewińskiej; umowa między kierownikiem cmentarza żydowskiego w Warszawie, Bolesławem Szenicerem a Jerzym Lewińskim na wystawienie dwóch pomników granitowych z tablicami marmurowymi dla Jadwigi Lewińskiej i Jerzego Lewińskiego (1988 r.); zaświadczenie ZRWM o przyjęciu pieniędzy na poczet rezerwacji miejsca na cmentarzu żydowskim; postanowienie Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy o nabyciu spadku przez Jerzego Lewińskiego po żonie (1988 r.).

1949, 1988, mps., j. pol., fot., s.

6. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Sprawy zawodowe: m.in. wykonywanie zawodu adwokata; ustalenie uprawnień emerytalnych.

1945-1983, 1992, rkps., mps., druk, j. pol., s.

7. Materiały osobiste Jerzego Lewińskiego.

Sprawy mieszkaniowe.

1945- 1947, 1950- 2001, mps, rkps, druk, j. pol., s.

8. Materiały z procesu Sądu Partyjnego PPS przeciwko Jerzemu Lewińskiemu.

1947- 1948, 1952, 1960- 1961, mps, rkps., druk, j. pol., s.

9. Materiały z postępowania Sądu Społecznego przy CKŻP w sprawie Jerzego Lewińskiego.

Protokół przesłuchania świadka Jerzego Lewińskiego w sprawie wybranych zagadnień i wydarzeń zaistniałych w okresie trwania pierwszej akcji wysiedleńczej w getcie warszawskim (1972 r.).

Oświadczenia Jerzego Lewińskiego w sprawie wydarzeń w getcie warszawskim (1963 r.

Dwie relacje Jerzego Lewińskiego z okresu wojennego.

1948, 1949, 1963- 1964, 1972 mps, rkps, druk, j. pol., s.

10. Proces Hansa Biebowa.

Korespondencja, akt oskarżenia, wyrok, opinie i inne.

1946-1948, mps., j. pol., s.

11. Proces Hansa Biebowa.

Stenogramy z procesu Hansa Biebowa.

1947; rkps., mps., j. pol., j. niem., s.

12. Proces Hansa Biebowa.

Kserokopie dokumentów niemieckich.

1940- 1946, mps., j.pol., j.niem., s.

13. Proces Hansa Biebowa.

Wycinki prasowe.

1946- 1947, druk, ksero, j.pol., s.

14. Proces Hansa Biebowa.

Proces Hansa Biebowa (zagłada getta łódzkiego). Na podstawie akt sądowych i stenogramu procesu. Opracowanie: Jerzy Lewiński, słowo wstępne: Jan Waszczyński. Drugi egzemplarz.

1986, mps, rkps., j.pol., s.

15. Proces Hansa Biebowa.

Słowo wstępne Jana Waszczyńskiego do opracowania *Proces Hansa Biebowa*.

[1986], mps. j.pol., s.

16. Proces Hansa Biebowa.

Materiały dotyczące wydania książki *proces Hansa Biebowa*.

1961- 1962, 1984-1986, mps, rkps, druk, ksero, j.pol., j.niem., s.

17. [Jerzy Lewiński ?] „Hitlerowski plan eksterminacji ludności żydowskiej w Kraju Warty”.

[Jerzy Lewiński ?] „Polityka ludnościowa”.

bd, mps., j.pol., s.

18. Kserokopia imiennego wykazu policjantów z getta warszawskiego². Pismo Jerzego Ficowskiego z informacjami o proveniencji dokumentu.

[1994], mps., ksero, j. pol., j.niem., s.

19. Materiały dot. Żydowskiej Służby Porządkowej. Uwagi Jerzego Lewińskiego w sprawie listy policjantów przekazanej przez Jerzego Ficowskiego.

² Odpis powojenny, z którego została sporządzona kserokopia, znajduje się w kolekcji dokumentów z Rady Żydowskiej w Warszawie, sygn. 221/15

1994, mps, rkps, j. pol., s.

20. Materiały dot. Janusza Korczaka; wycinki z gazet (Folks Sztyme, Słowo Żydowskie i inne). Artykuł opublikowany w Biuletynie GKBZPNP (t. XXXV, 1993 r.) *Śmierć Adama Czerniakowa i ostatnia droga Janusza Korczaka*.

1986- 1988, 1992, 1995, , druk, mps, ksero, j.pol., j. ang., s.

21. Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, T. XXXV, 1993³.

1993, druk, j.pol., s.

22. Jerzy Lewiński *W obronie godności ofiar nazizmu*.

[Jerzy Lewiński] „W 60 rocznicę śmierci Adama Czerniakowa” (rękopis).

Krzysztof Bieńkowski *Fragments moich wspomnień* ze zbioru „Z mego okna na podwórze”.

Wycinki prasowe.

1966, 1996, 2000, bd. mps., rkps., druk, ksero, j. pol., s.

23. Materiały Fundacji Cmentarza Żydowskiego „Gęsia” (statut, protokoły, akta dot. ul. Gibalskiego 21).

1996-1999, mps. Druk, ksero, j. pol., s.

24. Materiały dot. Fundacji Cmentarza Żydowskiego „Gęsia” - ulotki, wycinki prasowe, fotografie, różne.

1992, 1995- 2002; mps, druk, ksero, fot., j. pol., s.

25. Sprawozdanie z działalności sportowej klubu CWKS Legia w III kwartale 1978.

1978, ksero, j. pol., s.

26. Polski Związek Tenisa (sprawozdania, harmonogram prac, materiały organizacyjne i inne).

1977, 1983, 1985- 1986, 1989, mps, mps pow., j. pol., s.

27. Korespondencja z Dyrektorem World Jewish Congress N. Robinsonem.

1963- 1964, mps., j. pol., j. niem., s.

³ W tym artykuł Jerzego Lewińskiego „Śmierć Adama Czerniakowa i ostatnia droga Janusza Korczaka”

